

**Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди**

ОДАРЧЕНКО Вероніка Ігорівна

УДК 371.035.73(78)

**ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ
У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА**

13.00.07– теорія і методика виховання

***Автореферат**
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук*

Харків – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор,
Пономарьова Галина Федорівна,
Харківський гуманітарно-педагогічний
інститут, ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
Танько Тетяна Петрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
декан факультету дошкільної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент,
Коркішко Олена Геннадіївна,
Слов'янський державний педагогічний
університет, доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться «25» травня 2010 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.053.06 в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди за адресою: вул. Артема 29, ауд. 216, м. Харків, 61002.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою: вул. Блюхера 2, ауд. 214-В, м. Харків, 61168.

Автореферат розісланий «24» квітня 2010 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Попова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Національне виховання молоді, гідних громадян незалежної суверенної України визначено одним зі стратегічних завдань реформування сучасної української освіти, успішне вирішення якого є важливою умовою розвитку всіх сфер суспільного життя в державі, забезпечує його високий рівень самопрезентації у світовому співтоваристві. Це віднайшло відображення в Національній доктрині розвитку освіти України, Концепції національного виховання, Законі України «Про освіту», інших нормативних документах в освіті.

З огляду на це, особливу роль у вихованні молодих поколінь відіграє національна ідея, у якій фіксується державне буття нації, прогнозується її майбутнє (національний ідеал), обґрунтовуються соціально-матеріальні й духовно-культурні цінності, які сповідує нація; визначаються актуальні потреби національної спільноти, її національні інтереси, інтегрується стиль мислення (ментальність) різних етнічних груп, що складають український народ. Виховання молодих поколінь із урахуванням національної ідеї сприяє формуванню особистості, для якої притаманні такі риси, як громадянськість, патріотизм, культура міжетнічних відносин, почуття національної та власної гідності.

Аналіз праць Б. Ананьєва, Р. Бернса, Л. Кольберга, І. Кона, А. Макаренка, Дж. Міда, В. Мясіщева, М. Платонова, І. Свядковського, В. Століна, В. Сухомлинського, Є. Ериксона, П. Якобсона та інших учених дає підстави для твердження, що формування почуття гідності (як власної, так і національної) є важливим в особистісному «Я» кожної людини, а особливо такої, яка знаходиться у процесі активного індивідуального та професійного становлення. Тож одним із найважливіших аспектів підготовки студентів до своєї професійної діяльності слід розглядати виховання національної гідності як необхідної професійно-особистісної якості сучасного фахівця.

Воднораз пілотажним дослідженням встановлено, що значна кількість студентів (35 % із 950 опитаних осіб) недостатньо усвідомлюють відповідальність за долю держави, своєї приналежності до українського народу; байдуже ставляться до національних багатств культури та мистецтва; поверхово знають історію рідного краю тощо. Отже, отримані дані актуалізують проблему виховання національної гідності в студентів у сучасних вищих навчальних закладах.

Проблему людської гідності, у тому числі й виховання молоді досліджували багато вчених у різних галузях науки: філософії, етиці, психології, педагогіці (А. Алякринська, В. Блюмкін, А. Гречишина, В. Гоголіна, В. Демиденко, К. Іванов, К. Казимбетов, Е. Колобков, І. Стремякова, Ж. Ступель, В. Сухомлинський, Р. Шакурова, В. Шестакова та інші).

У дослідженнях психологів та педагогів безпосередньо чи опосередковано висвітлюються такі аспекти проблеми виховання

національної гідності особистості: виховання національної гідності в контексті формування національної культури (О. Батухтіна) і національного виховання (В. Івашківський, Т. Смагіна, Т. Ципан, Т. Гребеник); виховання національної самосвідомості у старшокласників (Л. Алшевська) і студентів (Р. Береза); залучення студентів до національних цінностей (Ю. Белова) тощо. Національну гідність як умову реалізації національної ідеї розглядають П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, А. Крицька.

Велику роль у вихованні національної гідності відіграє народне мистецтво, у якому сфокусовані кращі надбання національної культури, народні традиції, звичаї, національна самобутність тощо, зближує, об'єднує людей, допомагає окремій особистості відчувати зв'язок власної долі з долею своєї нації. Кращі твори народного мистецтва надають можливість людині всебічно пізнавати історію й сучасність, побут і традиції народу.

Виховні можливості окремих засобів народного мистецтва досліджували С. Борисова (музичне мистецтво), Л. Гарбузенко, О. Гевко, Н. Кузан (декоративно-ужиткове мистецтво), Р. Береза, Л. Кобель (театралізовані народні свята), Р. Осипець (народні традиції й пісні). Однак проблема виховання національної гідності студентів засобами українського народного мистецтва цілісно не досліджувалась.

Актуальність зазначеної проблеми посилюється виявленими в процесі дослідження *суперечностями* між наголошенням на пріоритетності національної ідеї у вихованні молодих поколінь, що неодмінно вимагає формування в них національної гідності, та недостатнім рівнем розробленості реалізації цього процесу у вищих навчальних закладах; між потужним потенціалом засобів народного мистецтва для виховання національної гідності студентської молоді та браком науково-методичного забезпечення їх застосування в навчально-виховному процесі вищих закладів освіти.

Отже, актуальність, недостатня теоретична розробленість проблеми та необхідність розв'язання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: ***«Виховання національної гідності у студентської молоді засобами українського народного мистецтва»***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема наукового дослідження є складовою частиною комплексної наукової теми кафедри теорії та методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (РК№1-20019U004104). Тема дослідження затверджена рішенням ученої ради Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 4 від 26 жовтня 2007 року) та погоджена з Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 8 від 30 жовтня 2007 року).

Метою дослідження є визначення впливу супроводу засобами українського народного мистецтва етапів теоретично обґрунтованої педагогічної технології виховання національної гідності студентів на її ефективність.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Розкрити суть національної гідності та з'ясувати можливості засобів українського народного мистецтва для її виховання в студентів.

2. Науково обґрунтувати доцільність та експериментально перевірити ефективність супроводу розробленої технології виховання національної гідності студентів вищих навчальних закладів засобами українського народного мистецтва.

3. Уточнити критерії та показники рівнів сформованості національної гідності студентської молоді.

Об'єкт дослідження – навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічна технологія виховання національної гідності в студентів вищих навчальних закладів засобами українського народного мистецтва.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що рівень почуття національної гідності у студентів підвищиться, якщо забезпечити педагогічну технологію її виховання супроводом засобів українського народного мистецтва, що передбачає взаємопов'язані дії викладачів (планування, організація різних видів діяльності для виховання національної гідності, аналіз результатів, удосконалення навчально-виховної роботи) та дій студентів (оволодіння знаннями про національну гідність, способами її виховання в різних видах діяльності), що реалізуються на мотиваційно-підготовчому, змістово-процесуальному, аналітико-рефлексивному етапах.

Методологічну й теоретичну основу дослідження становлять положення теорії наукового пізнання про єдність процесів, взаємовпливів і взаємозалежності явищ об'єктивної дійсності; положення філософії, соціології, психології, педагогіки про особистість, її пріоритетність та особливості розвитку, детермінованість її поведінки зовнішніми і внутрішніми факторами; про роль практики в пізнанні та перетворенні дійсності; засади системного підходу (В. Афанасьєв, В. Садовський, В. Юдін); концептуальні положення особистісно орієнтованого навчання й виховання (І. Бех, А. Бойко, Є. Бондаревська, О. Сухомлинська, І. Якиманська), ідеї громадянського, патріотичного виховання молодих поколінь (В. Борисов, Г. Ващенко, О. Вишневський, Г. Волков, В. Іванчук, В. Кобилянський, Т. Коваленко, В. Комаров, В. Костів, О. Красовська, Д. Ліхачов, А. Макаренко, М. Нікандров, О. Ніколайкова, В. Сухомлинський, Г. Філонов, О. Шацький та інші); ідеї про підвищення якості вищої освіти, у тому числі ефективності виховання майбутніх фахівців (В. Гриньова, О. Дубасенюк, В. Євдокимов, М. Євтух, С. Золотухіна, О. Коркішко, В. Лозова, В. Луговий, Г. Пономарьова, О. Попова, І. Прокопенко, В. Семиченко, С. Сисоєва, Т. Танько, А. Троцько та інші); сучасні підходи

до конструювання освітньо-виховного середовища (Н. Селіванова).

Дослідження спирається на нормативно-правові документи про громадянське виховання учнівської та студентської молоді (Конституція України, Закон України «Про громадянство», Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна ХІХ ст.»), Національна програма патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства, Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти; Концепція громадянського виховання особистості за умов розвитку української державності).

Відповідно до визначених завдань і для перевірки гіпотези було використано такі **методи** дослідження:

- *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з досліджуваної проблеми для визначення сутності, особливостей виховання національної гідності в студентів, а також порівняння й зіставлення різних поглядів на обрану проблему;

- *емпіричні*: спостереження, анкетування, бесіди, методи експертних оцінок, тестування, педагогічний експеримент для виявлення результативності експериментальної роботи;

- *статистичні*: методи математичної статистики, що дали можливість кількісно та якісно проаналізувати результати дослідження.

Експериментальною базою дослідження був Харківський гуманітарно-педагогічний інститут та Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягають у тому, що:

- *уперше* теоретично обґрунтовано й експериментально доведено ефективність забезпечення супроводу технології виховання національної гідності студентів засобами українського народного мистецтва, що передбачає взаємопов'язані дії викладачів (планування, організація різних видів діяльності для виховання національної гідності, аналіз результатів, удосконалення навчально-виховної роботи) та дій студентів (оволодіння знаннями про національну гідність, вироблення вмій для її виховання в різних видах діяльності), що реалізуються на мотиваційно-підготовчому, змістово-процесуальному, аналітико-рефлексивному етапах;

- *уточнено* суть національної гідності як особистісної риси, що пов'язана з усвідомленням індивідом своєї національної приналежності на основі знань історії та культури власного народу, розуміння перспектив його історичного розвитку, значення в культурному світовому просторі, розвитку почуття гордості за його справжні здобутки, патріотизму, небайдужої громадянської позиції; критерії (мотиваційний, когнітивний, поведінковий) та показники сформованості національної гідності студентської молоді;

- *подальшого розвитку* набуло положення про національну гідність

як необхідну якість особистості сучасного студента; види народного мистецтва, що впливають на виховання національної гідності студентів (пісенне, музичне, образотворче, мистецтво слова) .

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що технологія виховання національної гідності студентів із використанням засобів українського народного мистецтва пройшло експериментальну перевірку й може бути реалізована в практиці сучасних педагогічних закладів освіти.

Основні результати дослідження *впроваджено* в педагогічний процес Харківського гуманітарно-педагогічного інституту (довідка № 01-12/1031 від 04.12.2009 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди (довідка №461 від 03.12.2009 р.), Харківського університету повітряних сил імені Івана Кожедуба (довідка № 41/33/39 від 05.11.2009 р.), Української інженерно-педагогічної академії (довідка №107-04-189 від 04.12.2009 р.).

Розробленими науково-методичними матеріалами з питань виховання національної гідності студентів можуть послуговуватись викладачі, куратори академічних груп для вдосконалення навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти III – IV рівнів акредитації, а також для укладання підручників, навчально-методичних посібників. Матеріали дисертації стануть у нагоді магістрам, слухачам факультетів та інститутів післядипломної освіти при вивченні курсу «Педагогіка вищої школи», при написанні дипломних робіт, розробленні освітніх проектів тощо.

Вірогідність результатів дослідження забезпечено методологічною та теоретичною обґрунтованістю його вихідних положень, запровадженням комплексу методів, адекватних об'єкту, предмету, меті, гіпотезі, кількісним та якісним аналізом результатів експерименту, можливістю відтворення експерименту, доказовістю логічних та несуперечливих висновків, широкою апробацією матеріалів дисертації.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (2006-2009 рр.), на конференціях, семінарах, ініційованих Міністерством освіти і науки України, Головним управлінням освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації. Матеріали дослідження доповідалися на міжнародних, усеукраїнських та регіональних конференціях «Методологія сучасних наукових досліджень» (м. Харків, 2006-2007), «Виховання майбутнього педагога на основі національної культури і вічних духовних цінностей: історія та перспективи розвитку» (м. Харків, 2006), «Нові технології – для захисту повітряного простору» (м. Харків, 2009).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено в 10 одноосібних публікаціях, із них 7 статей опубліковано в провідних фахових виданнях; 3 – матеріали наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку

літератури (369 джерел), 18 додатків на 38 сторінках, 24 таблиць, 11 ілюстрацій. Загальний обсяг дисертації складає 273 сторінок, із них основного тексту – 199 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність та ступінь розробленості, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання, гіпотезу, методологічну основу дослідження, наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію та впровадження результатів роботи.

У першому розділі «**Теоретичні питання виховання національної гідності особистості**» на підставі аналізу наукової літератури з'ясовано суть понять «гідність», «національна гідність», розглянуто їх структуру; обґрунтовано технологію виховання національної гідності студентів, визначено роль і можливості супроводу реалізації її етапів засобами українського народного мистецтва.

У дисертації на підставі аналізу наукової літератури з'ясовано, що історико-культурні коріння поняття «гідність» особистості походять із далекої давнини, що підтверджується наявністю найдавніших писемних пам'яток, зокрема давньоєврейських священних книг Танах (грецькою – Біблія), у яких відбито первинні ідеї про цінність і недоторканість людського життя.

Аналіз наукової літератури дає підстави свідчити, що спроби досить ґрунтовного вивчення почуття гідності особистості, розгляду його як етичної категорії в загальних питаннях самовдосконалення людини спостерігається в давньогрецькій філософії (Лікофрон, Антифонт, Алкідам, Геракліт, Демокріт, Сократ, Платон, Арістотель). Пізніше ідея людської гідності стала широко розроблятися й осмислюватися в працях гуманістів (Петрарка, Браччоліні, Пікоделла, Мірандола та інші), які акцентували увагу на тому, що людина, яка не поважає людини сама в собі, деградує як особистість, стає не здатною гуманно ставитися до інших людей.

Морально-етичні принципи підпорядкування особистих інтересів суспільним, усвідомлення громадського обов'язку, демократичний гуманізм, повага до іншої людини, патріотизм, працелюбство, правдивість і чесність стали найбільш важливим здобутком етики А. Герцена, Б. Белінського, М. Чернишевського, М. Добролюбова, які обґрунтували прийнятний саме для слов'янської ментальності гуманістичний погляд на людську гідність як повагу до Людини (до себе самої, рівно як і до інших).

Установлено, що поняття честі й гідності в етиці українських мислителів (М. Драгоманов, С. Оріховський-Роксолан, Г. Сковорода та інші) перебуває в нерозривному зв'язку з трудовою та суспільною діяльністю, із почуттям патріотизму й інтернаціоналізму, що обумовлюється розумінням єдності українського народу та інших європейських народів. Важливо підкреслити, що етичні вчення українських мислителів про гідність часто подавалися

у формі мистецьких витворів (М. Коцюбинський, Леся Українка, Г. Сковорода, І. Франко, Т. Шевченко та інші), що поширювалися не тільки у спеціальних наукових чи культурних колах, а й серед простого народу.

Аналіз праць Л. Архангельського, Г. Бандзеладзе, В. Блюмкіна, Т. Стремякової, А. Спиркіна, С. Уткіна, Н. Чеснокової, О. Шишкіна та інших учених дає підстави визначити поняття «*гідність*» як об'єктивну суспільно-моральну цінність особистості, як важливу моральну якість людини, що сприяє утвердженню її як особистості, підносить її величність як вищого творіння.

У сучасній психолого-педагогічній літературі гідність розглядається як стрижнева якість у процесі становлення особистості, що має інтегрувальне значення в цілісному процесі виховання. Саме через гідність людина усвідомлює інші свої якості, свої чесноти та вади; через неї відбувається моральна регуляція поведінки індивіда, який добровільно, відповідно до своїх почуттів та переконань здійснює вчинки, що відповідають моральним вимогам суспільства. Отже, гідність є важливою частиною моральної вихованості особистості, що передбачає розуміння вихованцем моральних норм суспільства та виявлення адекватної їм поведінки незалежно від ситуації.

Установлено, що гідність як морально-психічний феномен безпосередньо пов'язана з такими невід'ємними атрибутами особистості, як свідомість, воля та почуття й визначають на цій основі такі компоненти гідності: *інтелектуальний* (розуміння сутності гідності, її виявлення, оцінювання наявності цієї якості в себе, рівень її розвитку); *емоційний* (накопичений досвід емоцій щодо виявлення гідності, самоповаги, гордості, емоційні переживання у відповідності з совістю); *вольовий* (здатність до захисту гідності, можливість підтримувати власне добре ім'я, долати власні хиби, самовдосконалюватися). Сформованість почуття власної гідності людини визначається рівнем розвитку кожного з компонентів у їх взаємозв'язку, а засоби формування гідності мають впливати на всі три психологічні сфери особистості (свідомість, воля, почуття).

Зважаючи на те, що гідність людини як носія національних цінностей тісно пов'язана з почуттям національної гідності, що втілює в собі все найкраще, здобуте народом у процесі історичного розвитку.

На підставі вивчення праць учених (Ю. Белова, Л. Білас Н. Бондаренко, І. Лебідь, О. Спіркін, І. Чеснокова, О. Шаповал, О. Ярмоленко та інші) *суть національної гідності* вбачаємо в єдності двох взаємодоповнювальних аспектів, що дає можливість цей феномен розглядати як:

- ознаку, притаманну великій групі людей, що історично закріпилася в національній свідомості, національному характері та займає значне місце в системі національних цінностей народу;
- особистісну рису, ознаку індивіда, пов'язану з усвідомленням ним своєї національної приналежності на основі знань історії та культури власного народу, розуміння перспектив його історичного шляху, значення

в культурному просторі світу, розвитку почуття гордості за його справжні здобутки, патріотизму, небайдужої громадянської позиції.

У дисертації процес *виховання національної гідності* в студентській молоді розглядається як педагогічно керований процес, що базується на ідеях загальнонаціонального відродження України, найкращих здобутках народної педагогіки та спрямований на вирішення комплексу відповідних завдань, що вимагає від сучасної педагогічної освіти пошуку нових засобів виховання національної гідності у студентства.

Особливого значення в контексті дослідження набуло питання виховання національної гідності студентської молоді різноманітними засобами народного мистецтва. З'ясовано, що в народному історико-культурному досвіді накопичено багату спадщину засобів впливу на особистість, формування в неї загальнолюдських та національних цінностей, до яких належать рідна мова, родовід, рідна історія та краєзнавство, спілкування з природою, фольклор, народний календар, традиції, звичаї й обряди.

На підставі вивчення наукової літератури (Д. Джола, Б. Ліхачов, В. Разумний, В. Сухомлинський, А.Щербо та інші) та масової виховної практики в сучасних вищих навчальних закладах дійшли висновку, що особливе місце серед засобів виховання національної гідності молоді займає *народне мистецтво*, що забезпечує прискорену можливість процесу саморозкриття індивіда, стимулюють чуттєво-інтелектуальний, фізично-вольовий, морально-креативний потенціал і спрямовує якісний вплив на ціннісні орієнтації особистості завдяки гармонізації психіки, а також подолання відчуження від себе, природи, соціуму.

Науковим дослідженням встановлено, що в культурі українського народу отримали розвиток різноманітні види й жанри мистецтва: пісенне, музичне, образотворче, мистецтво слова, – кожен із яких має значний потенціал у вихованні національної гідності студентської молоді. Водночас у роботі доведено, що ефективно виховання національної гідності студентів забезпечується лише комплексним застосуванням різних засобів народного мистецтва, здобутків народної педагогіки в навчально-виховному процесі вищого закладу освіти.

У процесі дослідження було обґрунтовано технологію виховання національної гідності студентів, що передбачає супровід засобами українського народного мистецтва таких взаємопов'язаних етапів: мотиваційно-підготовчого, змістово-процесуального, аналітико-рефлексивного.

Мета й завдання *мотиваційно-підготовчого етапу* полягають у стимулюванні позитивної мотивації до виховання почуття національної гідності в учасників навчально-виховного процесу (позитивне ставлення викладачів і студентів до національної ідеї у вихованні, усвідомлення ними значущості почуття національної гідності для сучасного фахівця, ціннісне ставлення та інтерес до українського народного мистецтва); підготовці викладачів до виховання національної гідності студентів; запровадженні заходів, спрямованих на актуалізацію її формування; збагаченні змісту

навчальних дисциплін теоретичними питаннями про суть, змістову наповненість, місце та значення для сучасного фахівця почуття національної гідності, а також вибір методичного інструментарію (методів, форм, заходів тощо), що забезпечує супровід засобами народного мистецтва виховання у студентів національної гідності.

Змістово-процесуальний етап спрямований на оволодіння студентами знаннями й уміннями, що забезпечують формування почуття національної гідності, під час здійснення майбутніми фахівцями різних видів навчальної та позааудиторної виховної діяльності.

На *аналітико-рефлексивному етапі* на основі аналізу й осмислення результатів процесу виховання досліджуваної якості, оцінки й самооцінки рівнів вихованості національної гідності в студентів здійснюється коригування педагогічної діяльності викладачами та пошук ефективних способів індивідуальної корекції професійного становлення майбутніми фахівцями.

Теоретично обґрунтовано, що забезпечення супроводу визначених етапів засобами українського народного мистецтва сприяє вихованню в студентів почуття громадянськості, інтернаціоналізму як міжнаціональної доброзичливості, патріотизму, національної самосвідомості, соціальної активності, моральної потреби в зміцненні національної гідності, обов'язку й відповідальності, етнічної ідентифікації тощо.

У другому розділі **«Експериментальна перевірка технології виховання національної гідності студентів засобами українського народного мистецтва»** висвітлено загальні питання підготовки та проведення педагогічного експерименту, обґрунтовано вибір дослідницьких критеріїв, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Для перевірки гіпотези дослідження було проведено педагогічний експеримент на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди та Харківського гуманітарно-педагогічного інституту.

В експериментальному дослідженні взяли участь студенти факультетів початкового навчання загальною кількістю 369 осіб, із яких згідно з програмою експерименту було створено три експериментальні групи: E_1 (123 особи), групи E_2 (126 осіб), E_3 (120 осіб) .

Експеримент був організований у варіативний спосіб за такими напрямками: 1) реалізація запропонованої технології переважно в навчальному процесі (варіант А); 2) залучення студентів у виховну позааудиторну роботу, що включала відвідування ними гуртків народного мистецтва (варіант Б); 3) реалізація технології в цілісному навчально-виховному процесі з запровадженням спецкурсу «Виховання національної гідності засобами українського народного мистецтва» (варіант В), за якими працювали групи E_1 , E_2 , E_3 відповідно.

Проведенню експериментальної роботи передувало пілотажне дослідження, у процесі якого було з'ясовано основні фактори, що гальмують процес виховання у студентів національної гідності, а саме: невизначеність особистісно-професійних цінностей, що мають мотиваційне значення

в прагненні до самовиховання національної гідності; стереотипність мислення, схильність до міжособистісних конфліктів та етнічних суперечок; недостатня розвиненість у студентів соціальної активності, що вимагає залучення їх до громадської діяльності, у тому числі до виконання різноманітних доручень.

Ці фактори були враховані під час розробки та проведення формувального експерименту.

На *констатувальному етапі* педагогічного експерименту було визначено діагностичний інструментарій дослідження з метою з'ясування вихідного рівня сформованості національної гідності у студентів; уточнено критерії з відповідними показниками: *мотиваційний* (усвідомлення духовних цінностей українського народу, відповідальності за його долю та своєї належності до українського народу; пізнавальний інтерес до оволодіння знаннями з історії українського народу, держави; ставлення до національних багатств культури та мистецтва); *когнітивний* (засвоєння історії рідного краю, України як джерела пам'яті, тенденцій її розвитку; українських традицій, засобів українського народного мистецтва, історії розвитку національної гідності як інтегрованої якості); *поведінковий* (участь у виховних заходах, вибір, прийняття рішень і віднайдення способів їх досягнення; пропаганда знань із історії, культури, мистецтва українського народу серед інших; запобігання неповажному ставленню до інших національних традицій і культур; прагнення оволодівати українською мовою, спілкуватися нею).

Формувальний експеримент був спрямований на забезпечення супроводу етапів запропонованої технології засобами українського народного мистецтва.

Упровадження теоретично обґрунтованої технології в навчально-виховний процес експериментальних навчальних закладів на *мотиваційно-підготовчому етапі* розпочали з підготовки викладачів до виховання національної гідності студентів. Ця підготовка здійснювалась у методичних об'єднаннях викладачів, молодих кураторів, керівників гуртків і передбачала: 1) роботу по активізації громадянської позиції викладачів; 2) оволодіння педагогами методикою виховання національної гідності засобами українського народного мистецтва. Теоретико-методична підготовка викладачів включала ознайомлення їх із різноманітними діагностичними, розвивальними і корекційними методиками, із технологіями здійснення національного виховання студентів, у тому числі за допомогою засобів українського народного мистецтва. Із цією метою був розроблений і прочитаний спецкурс «Виховання національної гідності студентів засобами українського народного мистецтва». На факультетах була організована і працювала «Служба методичної допомоги», завданням якої було підвищення рівня професійної компетентності педагогічного колективу шляхом надання консультацій, методичних порад, психолого-педагогічної підтримки.

Окрім того, для викладачів і студентів організовувалися зустрічі з людьми, творчими колективами Харківщини. Учасників педагогічного процесу ознайомили з досвідом національного виховання в інших країнах (зокрема США, Канади), діяльністю громадянських центрів по проектуванню програм (Центра «За громадянську освіту», «Міжнародна освіта та дослідницька мережа», американської федерації вчителів «Працівники освіти за соціальну відповідальність»).

На цьому ж етапі ми вжили заходів, що передбачали роз'яснювально-інформаційну роботу зі студентами, до якої були залучені викладачі, куратори академічних груп; керівники гуртків, клубів та інших позааудиторних утворень. Подання інформації студентам здійснювалося з постійним акцентуванням їхньої уваги на духовних цінностях, необхідності утвердження їх у суспільних стосунках; на важливості формування почуттів совісті й честі як засобів самооцінки своїх дій; спонукання майбутніх фахівців до постійного відстоювання власної гідності перед однокурсниками тощо.

Застосування засобів українського народного мистецтва відбувалося як під час запровадження традиційних форм і методів навчання (лекції, семінари, практичні та індивідуальні заняття, дискусії тощо), так і нових (тематичні концерти, творчі вечори тощо). При визначенні цих форм і методів було приділено першорядну увагу насиченості українознавчим змістом таких навчальних дисциплін, як «Філософія», «Етика», «Всесвітня історія», «Історія України», «Українська література», «Українська мова», «Педагогіка», а також застосуванню національно-культурних надбань та цінностей у виховній роботі, створенню умов для впливу цих цінностей на громадське життя й побут студентів.

На цьому етапі студентів залучали до підготовки та проведення заходів за національною культурно-історичною тематикою (Шевченківські свята, «ігри-драматизації» за сюжетами традиційних народних свят тощо); інтенсифікація інформаційно-пояснювальної роботи національної спрямованості на побутовому рівні; залучення студентів до наукової роботи з відповідною, спеціально розробленою тематикою; активізація виконавської діяльності (конкурси на краще виконання українських народних творів (пісень, гуморесок, віршів тощо), тематично-концептуальні концерти тощо).

Особливого значення в процесі роботи надавали стимулюванню студентів до оволодіння знаннями з історії своєї родини, історії та віри свого народу, культури, традицій, звичаїв, про життєдіяльність великих постатей країни (політичних діячів, учених, діячів літератури, мистецтва), до оволодіння багатством рідної мови; ознайомлення майбутніх фахівців з теоретичними питаннями, зокрема з поняттями, пов'язаними з національною гідністю, народним мистецтвом, розглядом суті понять: «гідність особистості», «національна гідність» в різні історичні епохи; звернення уваги на взаємозв'язок громадянськості й національної гідності, характерні ознаки національної гідності, освітньо-виховні можливості народного мистецтва у вихованні національної гідності особистості майбутнього вчителя.

Підсумковим результатом мотиваційно-підготовчого етапу було створення кожним студентом індивідуальної програми самовиховання національної гідності (визначення мети, форм, методів самовиховання з застосуванням засобів народної творчості, критерії оцінювання результатів).

Головною метою **змістово-процесуального етапу** реалізації запропонованої технології було оволодіння студентами знаннями й уміннями, що забезпечують виховання почуття національної гідності .

Під час експериментальної роботи широко використовували в навчально-виховному процесі різні види українського народного мистецтва з метою збагачення національного світогляду студентів. Насиченість навчальних дисциплін українськими взірцями народного мистецтва великою мірою сприяло активізації процесу сприймання та засвоєння національних художніх образів, посиленню прагнення студентів перейнятися духом найкращих зразків багатовікової культури нашого народу. До програм навчальних предметів було додано питання про специфіку українського художнього образу й засоби втілення його в мистецтві, під час вивчення гуманітарних дисциплін зверталися до творів українських авторів різних епох, стилів і жанрів. Такі зміни в навчальних програмах зазначених дисциплін сприяло покращенню професійної підготовки студентів у справі осягнення надбань вітчизняної культури, а це, у свою чергу позитивно вплинуло на виховання національної гідності майбутніх фахівців.

Проведення зустрічей із відомими громадянами України, відвідування музеїв Харківщини, залучення студентів до виконання різноманітних громадських доручень сприяли заохоченню молоді до участі в конкретній діяльності, спрямованій на збереження та примноження матеріальних і духовних багатств свого народу.

Ефективними для виховання національної гідності студентів виявилися екскурсії до історичного, краєзнавчих, художнього, етнографічного музеїв, музею народного мистецтва Слобожанщини, а також виставки книг «Українська культура: історія і сучасність», «Українська народна творчість».

У процесі експериментальної роботи прагнули органічно поєднувати роботу інформативного та практичного напрямку зі стимулювання студентів до занять у різних творчих колективах, а саме: «Дівочі співаночки», студентський композиторський гурток «Ліра», «Ансамбль оркестр народних інструментів», вокальний колектив «Слобожаночка»; ансамблі баяністів та акордеоністів, «Веселі ложкарі»; фольклорний ансамбль «Брама», «Тріо бандуристок»; вокальний колектив «Водограй»; зведений хор та шоу-група «Фант». Гордість за український народ, його глибокі традиції посилювала участь студентів у численних фестивалях народної пісні «Барвистий віночок», «Золота рибка», конкурсах «Ярмарок талантів», «Калинове зернятко» тощо.

Під час проведення експерименту було внесено корективи в процес роботи гуртків, змінені деякі форми та методи викладання й учіння, що спрямовувалися на ознайомлення студентів з національним характером,

багатством думок і почуттів, що відображені у творах; залучали студентів до постановки національно-обрядових композицій; керівництво роботою студентів під час розробки ними сценаріїв та підбору фольклорного матеріалу до вистав за українськими народними казками; демонстрування студентам можливості українських народних інструментів, їх надзвичайність, неповторність на основі власного показу; проведення навчальних екскурсій у ближні селища з метою ознайомлення з надбаннями українського народного мистецтва (із різноманітною технікою вишивання, із технологіями розфарбовування крашанок, писанок, із різноманітними підходами у виконанні народних обрядів тощо).

Процес виховання національної гідності студентів у групі Е₃ посилювався також завдяки запровадженню авторського національно орієнтованого спецкурсу «Виховання національної гідності засобами українського народного мистецтва».

На *аналітико-рефлексивному етапі* технології виховання національної гідності студентів ми запроваджували форми й методи навчання й виховання (полілог, дискусія, рефлексивна інверсія), що спонукали студентів до рефлексивної поведінки і, як результат, сприяли їхньому самопізнанню й самовизначенню, формуванню рефлексивних умінь, адекватній самооцінці щодо рівня сформованості в них особистісно-професійних якостей, що інтегруються в національній гідності. На цьому етапі запроваджували заходи, що передбачали аналіз й оцінювання студентами своїх дій та дій інших студентів (конкурс на краще схвалення «Гарна робота», тренінг «Я відчуваю» тощо).

Упродовж формувального експерименту проводилась діагностика проміжних результатів виховання національної гідності студентів і за необхідності вносилися відповідні зміни в цей процес.

На *контрольному етапі експерименту* було досліджено зміни в рівнях сформованості національної гідності студентів за визначеними критеріями та відповідними їм показниками. Для їх визначення запроваджувалися різні методи дослідження: інтерв'ювання, анкетування, аналіз письмових робіт та усних відповідей студентів, спостереження за їхньою поведінкою в різних навчально-професійних ситуаціях тощо. Кількісні результати експериментальної роботи подано в таблиці 1 (стор.14).

Таблиця 1

Результати експериментальної роботи, спрямованої на виховання національної гідності у студентській молоді (приріст у %)

Критерії та показники рівнів національної гідності	Групи		
	Е ₁ (123 особи)	Е ₂ (126 осіб)	Е ₃ (120 осіб)
1	2	3	4

<p>Мотиваційний критерій (усвідомлення духовних цінностей українського народу, відповідності за його долю і своєї належності до українського народу; пізнавальний інтерес до оволодіння знаннями з історії українського народу, держави; ставлення до національних багатств культури та мистецтва):</p> <ul style="list-style-type: none"> - високий (переважання широких соціальних мотивів, стійкий характер їх виявлення); - середній (переважання соціальних мотивів, але ситуативний характер їх виявлення); - низький (переважання асоціальних мотивів). 			
<p>Когнітивний критерій (засвоєння історії рідного краю, України як джерела пам'яті, тенденцій її розвитку; українських традицій, засобів українського народного мистецтва, історії розвитку національної гідності як інтегрованої якості):</p> <ul style="list-style-type: none"> - високий (знання вирізняються повнотою, глибиною, системністю); - середній (знання здебільшого правильні, але не мають ознаки достатньої повноти, системності, глибини); - низький (знання мають неповний, неглибокий, несистемний характер). 			
<p>Поведінковий критерій (участь у виховних заходах, вибір, прийняття рішень і шляхів їх досягнення; пропаганда знань з історії, культури, мистецтва українського народу серед інших; запобігання неповажного ставлення до інших національних традицій і культур; прагнення оволодівати українською мовою, говорити нею):</p> <ul style="list-style-type: none"> - високий (поведінка повністю відповідає моральним, громадянським нормам і законам, виявляє соціальну активність, постійно здійснює рефлексію своїх дій); - середній (поведінка у цілому відповідає моральним, громадянським нормам і законам, але соціальну активність виявляє ситуативно, іноді під зовнішнім впливом, рефлексію своїх дій здійснює епізодично); - низький (часто порушує моральні, громадянські норми і закони, соціальну активність виявляє тільки під впливом ззовні, не прагне до рефлексії). 			

Згідно з даними таблиці, за всіма визначеними критеріями й показниками у студентів експериментальної групи Е₃ зафіксовано більш суттєві зміни в рівнях сформованості національної гідності порівняно зі студентами інших експериментальних груп, що дає підстави для висновку

про найбільшу ефективність реалізації запропонованої технології за варіантом В, що передбачав її запровадження в межах цілісного навчально-виховного процесу.

Вірогідність результатів експериментальної роботи доведена методами математичної статистики.

Отже, результатами проведеного наукового дослідження ми підтвердили основні положення дисертації і дійшли таких **висновків**:

1. У дисертації доведено актуальність цілеспрямованого виховання національної гідності студентської молоді, що зумовлюється необхідністю за умов розбудови незалежної української держави забезпечення пріоритетності національної ідеї у вихованні молодих поколінь.

На підставі аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури поняття «національна гідність» визначено як інтегральну якість особистості, що є однією зі сторін моральної свідомості й самосвідомості людини, її власні уявлення про свою соціальну й національну цінність і характеризується усвідомленням своєї приналежності до певної нації або народу як єдиного цілого; сформованістю гордості, заснованої на визнанні своїх людських якостей та знанні досягнень свого народу; толерантним і доброзичливим ставленням до кожної людини незалежно від її національності.

Структуру національної гідності як морально-психічного феномена можна представити як три взаємопов'язані компоненти: інтелектуальний (розуміння сутності гідності, її виявлення, оцінювання наявності цієї якості в себе, рівень її розвитку); емоційний (накопичений досвід емоцій щодо проявів гідності, самоповаги, гордості, емоційні переживання відповідно до совісті); вольовий (здатність до захисту гідності, можливість підтримувати власне добре ім'я, долати власні хиби, самовдосконалюватися).

2. Особливе місце серед засобів виховання національної гідності молоді займає народне мистецтво, що є квінтесенцією історико-культурних цінностей українського народу, що відображає його найкращі здобутки, риси, прагнення. Дослідженням доведено, що ефективне виховання національної гідності студентів забезпечує лише комплексне використання різних засобів народного мистецтва, здобутків народної педагогіки в навчально-виховному процесі вищого закладу освіти.

3. Теоретично доведено доцільність забезпечення супроводу науково обґрунтованих етапів технології виховання національної гідності студентів (мотиваційно-підготовчого, змістово-діяльницького, аналітико-рефлексивного) засобами українського народного мистецтва.

Дослідно-експериментальною роботою встановлено:

- ефективність забезпечення супроводу запропонованої технології засобами українського народного мистецтва для формування якостей, що характеризують національну гідність студентів, а саме: громадянськість, патріотизм, соціальну активність, відповідальність, толерантність тощо;

- ефективність реалізації розробленої технології в межах цілісного навчально-виховного процесу (варіант В), оскільки в експериментальній

групі Ез, що працювала за таким варіантом, отримане найбільше зростання показників за всіма критеріями сформованості національної гідності;

- вимоги щодо підвищення ефективності виховання національної гідності студентів: наявність державної концепції та програми виховання національної гідності, ідейну основу яких становить національна ідея, що закріплює в собі духовність, народність, державність; необхідний рівень матеріально-технічного, фінансового, кадрового, науково-методичного забезпечення навчальних закладів освіти; наявність міцних (вертикальних і горизонтальних) зв'язків між освітньо-виховними установами й іншими соціальними інститутами; підготовленість педагогічних кадрів до організації та проведення навчальної й позааудиторної роботи з виховання національної гідності студентської молоді; творчий підхід до відбору змісту й запровадження форм виховання національної гідності, системи критеріїв оцінювання ефективності формування національно значимих моральних якостей особистості; забезпечення супроводу етапів технології виховання національної гідності в студентів різноманітними засобами українського народного мистецтва.

4. Уточнено критерії й показники сформованості національної гідності студентської молоді засобами українського народного мистецтва: мотиваційний (усвідомлення духовних цінностей українського народу, відповідальності за його долю та своєї належності до українського народу; пізнавальний інтерес до оволодіння знаннями з історії українського народу, держави; ставлення до національних багатств культури та мистецтва); когнітивний (засвоєння історії рідного краю, України як джерела пам'яті, тенденцій її розвитку; українських традицій, засобів українського народного мистецтва, історії розвитку національної гідності як інтегрованої якості); поведінковий (участь у виховних заходах, вибір, прийняття рішень і віднайдіння способів їх досягнення; пропаганда знань із історії, культури, мистецтва українського народу серед інших; запобігання неповажному ставленню до інших національних традицій і культур; прагнення оволодівати українською мовою, спілкуватися нею).

Отримані в дослідженні висновки не претендують на вичерпне розв'язання розглянутої проблеми. Подальших наукових пошуків потребує дослідження таких якостей, як національна відповідальність, національна мужність, розкриття взаємозв'язку національного та громадянського в контексті формування майбутнього фахівця. Розвиток і поглиблення проблеми можуть бути також пов'язані з дослідженням шляхів і засобів інтеграції педагогічного середовища; розробкою загальних стандартів виховання національної гідності засобами українського народного мистецтва; пошуками напрямів упровадження зарубіжного досвіду; засобів удосконалення механізмів керування процесом виховання національної гідності в студентської молоді.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

I. Статті у наукових фахових виданнях

1. Одарченко В. І. Особливості змісту художньо-педагогічного процесу в педагогічному ВНЗ / В. І. Одарченко // Дійсність та перспективи розвитку сучасної освіти України : зб. наук. праць. – Х., 2005. – С.179-184.
2. Одарченко В. І. Художня діяльність в педагогічному процесі / В. І. Одарченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць. – Луганськ, 2006. – Вип. 1(14). – С. 176-181.
3. Одарченко В. І. Роль мистецтва у художньо-естетичному розвитку особистості / В. І. Одарченко // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Суми, 2006. – Ч.2 – С. 161-165.
4. Одарченко В. І. Ціннісно-мотиваційний компонент у підготовці майбутніх вчителів початкових класів до національного виховання школярів / В. І. Одарченко // Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : зб. наук. праць. – Х., 2006. – Вип. XVII. – С. 160 – 163.
5. Одарченко В. І. Модель виховання національної гідності студентської молоді / В. І. Одарченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Слов'янськ, 2009. – Вип. XLVII. – С. 26-30.
6. Одарченко В. І. Виховання національної гідності в історії вітчизняної педагогічної думки / В. І. Одарченко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць. – Х., 2007. – Вип. 26. – С. 108-114.
7. Одарченко В. І. Проблема національної самосвідомості в історії педагогічної думки України / В. І. Одарченко // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. праць. – Х, 2007. – Вип. 19. – С. 82-89.

II. Матеріали конференцій

8. Одарченко В. І. Педагогічна техніка і технологія як складові професійної майстерності майбутнього вчителя / В. І. Одарченко // Матеріали науково-практичної конференції молодих учених [«Методологія сучасних наукових досліджень»]. – Х. : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2006. – С.66.
9. Одарченко В. І. Формування національної гідності особистості в умовах незалежної української держави / В. І. Одарченко // Матеріали науково-практичної конференції молодих учених [«Методологія сучасних наукових досліджень»]. – Х. : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2007. – С.57.
10. Одарченко В. І. Шляхи формування національної гідності на підґрунтях досвіду сучасних освітніх установ / В. І. Одарченко // П'ята наукова конференція Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба [«Нові технології – для захисту повітряного простору»], (15-16 квітня 2009): тези доповідей. – Х. : ХУПС імені І. Кожедуба, 2009. – С. 256-257.

Анотація

Одарченко В.І. Виховання національної гідності у студентської молоді засобами українського народного мистецтва. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступені кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2010.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми виховання національної гідності у студентської молоді засобами українського народного мистецтва.

У дисертації здійснено теоретико-методологічний та історико-педагогічний аналіз проблеми, визначено основні історичні рівні розвитку проблеми національної гідності. На підставі аналізу наукової літератури з філософії, етики, психології, педагогіки з'ясовано суть поняття «національна гідність», розкрито структурні компоненти цього особистісного феномена (інтелектуальний, емоційний, вольовий). Досліджено процес виховання національної гідності як необхідної якості особистості студентської молоді. Визначено виховний потенціал різних видів народного мистецтва. Науково обґрунтовано доцільність та експериментально перевірено ефективність супроводу етапів технології виховання національної гідності у студентської молоді (мотиваційно-підготовчого, змістово-процесуального, аналітико-рефлексивного) засобами українського народного мистецтва. Уточнено критерії сформованості національної гідності в студентів (мотиваційний, когнітивний, поведінковий).

Ключові слова: виховання, національна гідність, українське народне мистецтво, студенти, засоби, педагогічна технологія, супровід, вищий навчальний заклад.

Одарченко В.И. Воспитание национального достоинства у студенческой молодежи средствами украинского народного творчества. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды. – Харьков, 2010.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы воспитания национального достоинства студенческой молодежи средствами украинского народного творчества.

В диссертации доказана актуальность целенаправленного воспитания национального достоинства студенческой молодежи, что обусловливается необходимостью в условиях построения независимого украинского государства обеспечения приоритетности национальной идеи в воспитании молодежи.

На основе анализа философской, психолого-педагогической литературы понятия «национальное достоинство» определено как интегральное качество личности, которая является одной из сторон морального сознания и самосознания человека, его собственные представления о своей социальной и национальной ценности и характеризуется осознанием своей принадлежности к определенной нации или народу как единого целого; сформированностью гордости, основанной на признании своих человеческих качеств и знания достижений своего народа; толерантным и доброжелательным отношением к каждому человеку независимо от ее национальности.

Структуру национального достоинства как нравственно-психического феномена можно представить в виде трех взаимосвязанных компонентов: интеллектуального (понимания сущности достоинства, его проявлений, оценка наличия этого качества у себя, уровней его развития); эмоционального (накопленный опыт эмоций относительно проявлений достоинства, самоуважения, гордости, эмоциональные переживания в соответствии с совестью); волевого (способность к защите достоинства, возможность поддерживать собственное доброе имя, устранять собственные недостатки, самоусовершенствоваться).

Особое место среди средств воспитания национального достоинства молодежи занимает народное искусство, которое является квинтэссенцией историко-культурных ценностей украинского народа и отображает его наилучшие достижения, черты, стремления. Исследованием доказано, что эффективное воспитание национального достоинства студентов обеспечивает лишь комплексное использование разных средств народного искусства, достижений народной педагогики в учебно-воспитательном процессе высшего учебного заведения.

Теоретически доказана целесообразность обеспечения сопровождения научно обоснованных этапов технологии воспитания национального достоинства студентов (мотивационно-подготовительного, содержательно-деятельностного, аналитико-рефлексивного) средствами украинского народного искусства.

Уточнены критерии и показатели сформированности национального достоинства студенческой молодежи средствами украинского народного искусства: мотивационный (осознания духовных ценностей украинского народа, ответственности за его судьбу и своей принадлежности к украинскому народу; познавательный интерес к овладению знаниями из истории украинского народа, государства; отношения к национальным богатствам культуры и искусства); когнитивный (усвоения истории родного края, Украины как источника памяти, тенденций его развития; украинских традиций, средств украинского народного искусства, истории развития национального достоинства как интегрированного качества); поведенческий (участие в воспитательных мероприятиях, выбор, принятия решений и нахождение способов их достижения; пропаганда знаний из истории, культуры, искусства украинского народа среди других; предотвращения неуважительного отношения к другим национальным традициям и культурам; стремления овладеть украинским языком, общаться им).

Проведением опытно-экспериментальной работы установлено: эффективность обеспечения сопровождения предложенной технологии средствами украинского народного искусства для формирования качеств, характеризующих национальное достоинство студентов, а именно: гражданственность, патриотизм, социальная активность, ответственность, толерантность, воля и т.п.; эффективность реализации разработанной технологии в рамках целостного учебно-воспитательного процесса; требования относительно повышения уровня организации воспитания

национального достоинства студентов: наличие государственной концепции и программы воспитания национального достоинства, идейную основу которых представляет национальная идея, которая закрепляет в себе духовность, народности, государственность; достаточный уровень развития украинского общества, способного к полноценному выполнению своих воспитательных функций, что является гарантом необходимости процессов внедрения национального образования в современных учебно-воспитательных заведениях; необходимый уровень материально-технического, финансового, кадрового, научно-методического обеспечения учебных заведений образования; наличие крепких (вертикальных и горизонтальных) связей между просветительно-воспитательными учреждениями и другими социальными институтами; подготовленность педагогических кадров к организации и проведению учебной и внеаудиторной работы по воспитанию национального достоинства студенческой молодежи; творческий подход к отбору содержания и использование форм воспитания национального достоинства, системы критериев оценки эффективности формирования национально значимых моральных качеств личности.

Основными результатами исследования доказана эффективность разработанной технологии.

Ключевые слова: воспитание, национальное достоинство, украинское народное творчество, студенты, средства, сопровождение, педагогическая технология, высшее учебное заведение.

Odarchenko V. The education of national dignity among student youth with the help of the Ukrainian folk art. – Manuscript.

The dissertation work on competition of science candidate degree of pedagogical sciences of speciality 13.00.07 – the theory and methodology of education. – Kharkiv national pedagogical university named after G.S. Skovoroda. – Kharkiv, 2010.

The dissertation work is the theoretical-methodological research of the problem of the education of national dignity among student youth with the help of the Ukrainian folk art.

The theoretical-methodological and historical-pedagogical analysis of a problem is made, the main historical levels of the development of the problem of national dignity are defined in the dissertation work. According to the analysis of science literature of philosophy, ethics, psychology, pedagogy the essence of concept of structural components of «national dignity» is depicted, the structural components of this personal phenomenon (intellectual, emotional, strong-willed) are discovered. The process of education of the national dignity as necessary quality of personality of student youth is examined. The educational potential of different kinds of national art is determined. The expediency is defined from the scientific side and the effectiveness of accompaniment of levels of technology of education of national dignity among student youth (motivative-preparatory, pithy-processional, analytical-reflexive) with the help of the Ukrainian folk art is experimentally

checked. The criteria of formation of national dignity among students (motivational, cognitive, behavioural) are defined more precisely.

Key words: education, national dignity, the Ukrainian folk art, students, means, a pedagogical technology, accompaniment, the higher educational establishment.